

Piotr Olechowski

Instytut Strat Wojennych im. Jana Karłowicza w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4108-2682

Przegląd współczesnych ukraińskich rozpraw naukowych, poświęconych prasie, wydawnictwom i bibliotekom w Galicji Wschodniej

Słowa kluczowe

Ukraina, prace doktorskie, historia Polski, biblioteki, wydawnictwa, prasa

Streszczenie

Tekst poświęcony został analizie treści trzech rozpraw naukowych, odnoszących się do historii Polski, obronionych w ostatnich latach na ukraińskich uczelniach wyższych. Prace te dotyczą działalności wydawniczej (prasa oraz cykliczne periodyki specjalistyczne), jak również funkcjonowania instytucji bibliotecznych, przechowujących w swych zbiorach powstałe dzieła drukowane. Dzięki bezproblemowej dostępności pełnych maszynopisów wszystkich dysertacji w zasobach internetowych, polski historyk ma szansę nie tylko na zapoznanie się z ich treścią, ale także na poznanie wykorzystanej bazy źródłowej, co może mieć duże znaczenie w kontekście własnych badań.

Uwagi wstępne

Działalność wydawnicza i powstające w jej wyniku publikacje odgrywają niezwykle ważną (by nie rzec – zasadniczą) rolę w procesie badań historycznych. Oprócz źródeł archiwalnych, każdy naukowiec opiera się bowiem na opublikowanych wcześniej ustaleniach

innych badaczy. Z kolei prasa codzienna stanowi również istotne źródło historyczne, wykorzystywane na wielu polach. Najczęściej obie powyższe kategorie wydawnictw przechowywane są w bibliotekach o charakterze naukowym.

Niewątpliwie warto zatem zaprezentować polskim historykom najświeższe owoce badań naukowców ukraińskich dotyczące powyższej tematyki – prasy, działalności wydawniczej i bibliotekarskiej. Tego typu zagadnienia najczęściej nie są bowiem podejmowane przez większość historyków, skupiających się raczej na aspektach politycznych, gospodarczych czy społecznych.

Tym bardziej cieszy zainteresowanie ukraińskich badaczy młodego pokolenia dziejami szeroko pojętych wydawnictw i bibliotek. Wybrane do prezentacji w niniejszym tekście dwie rozprawy kandydackie (doktorskie) i jedna doktorska (habilitacyjna), dotyczą działalności bibliotek pedagogicznych we Lwowie w okresie międzywojennym, polskich wydawnictw historycznych w Galicji Wschodniej na przełomie XIX i XX stulecia, a także wydawanej na tym obszarze prasy towarzystw gospodarczych, w zbliżonym przedziale czasowym. Dwie pierwsze dysertacje powstały na lwowskich uczelniach wyższych (Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki oraz Lwowski Uniwersytet Prawa i Biznesu), trzecia natomiast na Czerkaskim Narodowym Uniwersytecie im. Bohdana Chmielnickiego. Dowodzi to zatem, że zainteresowanie historią Polski występuje obecnie nie tylko wśród ukraińskich badaczy pracujących na historycznym obszarze Galicji Wschodniej.

Biblioteki pedagogiczne we Lwowie 1918–1939

Przedmiotem badań pierwszej z analizowanych dysertacji była działalność bibliotek, prowadzonych przez organizacje i towarzystwa pedagogiczne we Lwowie w okresie międzywojennym¹. Autorka pracy – Marta Nadraha – skupiła się zarówno na strukturze, organizacji, jak i zasadniczej działalności wielu tego typu instytucji. Licząca 274 strony rozprawa została przygotowana pod kierunkiem dobrze znanego w Polsce prof. Ołeksija Suchego, zaś jej publiczna obrona odbyła się w 2016 roku.

¹ М. Надрага, *Бібліотеки педагогічних установ і товариств м. Львова 1918–1939 рр.: організація, структура, діяльність*, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, Львів 2016, сс. 274, <https://lnu.edu.ua/thesis/nadruga-marta-stepanivna/> [dostęp: 14.10.2022].

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów zasadniczych, uzupełnionych o wstęp, wykaz skrótów, wnioski końcowe, wykaz wykorzystanych źródeł oraz dodatki.

Pierwszy rozdział dysertacji ma charakter wprowadzający do zasadniczej tematyki. Autorka przedstawia w nim bazę źródłową, przyjętą metodologię badawczą oraz dotychczasowe osiągnięcia historiografii. Ostatnie zagadnienia podejmuje z wyraźnym podziałem na trzy części: piśmiennictwo okresu międzywojennego, teksty powstałe w czasach Związku Radzieckiego oraz współczesne osiągnięcia polskiej i ukraińskiej nauki historycznej. M. Nadraha słusznie zauważa, że pełne ujęcie działalności bibliotek pedagogicznych we Lwowie w latach 1918–1939 nie było dotąd przedmiotem odrębnych badań o charakterze kompleksowym. Dodaje przy tym, że mimo prób podejmowanych jeszcze w okresie II Rzeczypospolitej, dopiero przełom XX i XXI stulecia można uznać za rzeczywisty początek nieskrępowanych niczym badań naukowych nad bibliotekami. Wynikało to zarówno z udostępnienia historykom wszelkich źródeł (wcześniej niekiedy celowo zamkniętych w tzw. specfondach – zespołach zastrzeżonych), jak również z większego dystansu ze strony naukowców zatrudnionych w bibliotekach, piszących o własnych instytucjach².

Druga część rozpoczyna się od prezentacji schematu funkcjonowania bibliotek we Lwowie, w kontekście zachodzących w dwudziestoleciu międzywojennym zmian o charakterze społeczno-politycznym oraz prawnym. Zdaniem Autorki, liczba bibliotek pedagogicznych o jednoznacznie polskim charakterze, w ówczesnym Lwowie, wzrastała z każdym rokiem, z powodu przychylniej postawy władz na wszystkich szczeblach. W wielu miejscach rozdziału M. Nadraha mocno zaznacza jednak przede wszystkim złą sytuację bibliotek ukraińskich, co miało wynikać z wielce nieprzychylniej postawy polskich władz. Autorka wyróżniła trzy podokresy (tuż po zakończeniu wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919, po pacyfikacji 1930 roku oraz krótko przed wybuchem II wojny światowej), kiedy to wiele ukraińskich bibliotek we Lwowie znajdowało się na skraju bankructwa³. Nie pomógł w tym nawet sukcesywny i dość znaczny rozwój społeczeństwa obywatelskiego, starającego się w miarę możliwości wspierać tego typu instytucje. Niestety, Autorka dość często stosuje

² Ibidem, s. 42–43.

³ Ibidem, s. 65–66.

pojęcie „polska okupacja ziem Zachodniej Ukrainy” w odniesieniu do całego okresu międzywojennego. Również znacznie więcej miejsca poświęca bibliotekom ukraińskim niż polskim, choć – jak sama zauważa – z biegiem lat, zdecydowaną większość stanowiły polskie księgozbiory⁴. Wyraźnie widać zatem, że nie jest w stanie wyzbyć się „narodowego” podejścia do badań, na rzecz bezstronnej analizy badawczej zgromadzonego materiału.

Trzeci rozdział pracy poświęcony został działalności ukraińskich bibliotek pedagogicznych, istniejących w międzywojennym Lwowie przy szkołach oraz rozmaitych stowarzyszeniach. Autorka skupia się w tym rozdziale na prezentacji okoliczności funkcjonowania w poszczególnych okresach, „obrony przed polonizacją” oraz analizie zainteresowań czytelniczych ówczesnych gości bibliotecznych. W tym kontekście zauważa również, że biblioteki szkolne w II RP stanowiły ponad 70% wszystkich instytucji bibliotecznych w kraju. Jednakże, spośród tej liczby, zaledwie 15% oferowało czytelnikom literaturę w języku ukraińskim⁵. Sytuacja uległa dodatkowemu pogorszeniu wraz z postępującą likwidacją szkół publicznych z ukraińskim językiem wykładowym. Tworzone w ich miejsce placówki utrakwistyczne najczęściej nie były zainteresowane pozyskiwaniem nowych wydań w języku ukraińskim. W tej sytuacji, główną rolę edukacyjną, polegającą na udostępnianiu najnowszych książek i czasopism, odgrywały biblioteki działające w ramach towarzystw o charakterze społeczno-kulturalnym („Proswita”, „Ridna Szkoła”, „Wzajemna Pomoc Ukraińskiego Nauczycielstwa” itp.). Natomiast próbując stworzyć obraz zainteresowań ówczesnych czytelników narodowości ukraińskiej, Autorka dochodzi do wniosku, że najczęściej wynikały one ze światopoglądu rodziców, a także postawy lokalnych władz szkolnych⁶.

W czwartym rozdziale pracy M. Nadraha skupia się na analizie działalności lwowskich bibliotek pedagogicznych o jednoznacznie polskim charakterze. Rozpoczyna ją od omówienia największej tego typu instytucji w ówczesnym Lwowie – Państwowej Biblioteki Pedagogicznej, przechodząc następnie do księgozbiorów instytucji o charakterze społeczno-kulturalnym. Czytelnik ma zatem możliwość zapoznać się nie tylko z charakterystyką ówczesnych zbiorów, ale

⁴ Ibidem, s. 65.

⁵ Ibidem, s. 119–120.

⁶ Ibidem.

także wykazem kierowników poszczególnych jednostek, godzinami otwarcia i zasadami pozyskiwania nowych zbiorów. Analogicznie jak w przypadku rozdziału trzeciego, Autorka podjęła próbę odtworzenia zainteresowań statystycznego czytelnika polskich bibliotek w międzywojennym Lwowie. Jej zdaniem, korzystał on z wielu wydań o charakterze przede wszystkim patriotycznym (w ujęciu popularnonaukowym) oraz literatury dziecięcej i młodzieżowej. M. Nadraha dodała przy tym, że wybór pozycji był ściśle kontrolowany przez polskich pedagogów i bibliotekarzy, co miało na celu właściwe ukształtowanie młodego obywatela⁷. W podsumowaniu rozdziału zwraca uwagę – kolejny raz, niestety – tendencyjne i antypolskie nastawienie Autorki, co widać wyraźnie w stwierdzeniach typu: „utworzenie szkolnych bibliotek miało na celu ograniczenie młodzieży dostępu do ogólnodostępnych księgozbiorów, przez co można było sprawować kontrolę nad zainteresowaniami czytelników”⁸. Tymczasem, nikt przecież nie zabraniał uczniom korzystania z innych bibliotek o charakterze miejskim czy prywatnym.

Na szczególną uwagę zasługuje niezwykle bogata baza źródłowa omawianej dysertacji. Autorka sięgnęła bowiem do rozmaitych zasobów archiwalnych, zgromadzonych na Ukrainie oraz w Polsce. Oprócz instytucji lwowskich (Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, Centralne Państwowe Archiwum Historyczne, Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka) oraz jednego archiwum kijowskiego (Centralne Państwowe Archiwum Organizacji Społecznych Ukrainy), M. Nadraha skorzystała również z zasobu kilku polskich instytucji (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz Kolekcji Mikrofilmów Biblioteki Narodowej w Warszawie). Równie bogato prezentuje się wykaz źródeł opublikowanych drukiem, zarówno w języku polskim, jak i ukraińskim (łącznie kilkadziesiąt pozycji).

Duże znaczenie poznawcze ma także zamieszczony na końcu pracy aneks, w którym Autorka opublikowała niezwykle drobiazgowo zestawienia statystyczne w formie tabel, wykresów, diagramów i fotografii, a nawet jeden cytat z konstytucji marcowej II Rzeczypospolitej, odnoszący się do wolności obywatelskich (szczególnie wobec mniejszości narodowych).

⁷ Ibidem, s. 184–186.

⁸ Ibidem.

W podsumowaniu można śmiało stwierdzić, że omówiona wyżej praca stanowi oryginalne opracowanie, z wykorzystaniem różnorodnych źródeł, znajdujących się po obu stronach współczesnej polsko-ukraińskiej granicy. Może zatem stanowić istotną wskazówkę również dla polskich badaczy, podejmujących w swych dociekaniach tematykę związaną z działalnością bibliotek publicznych w okresie międzywojennym. Niestety, w wielu miejscach widoczne jest mocno tendencyjne podejście Autorki do podejmowanej tematyki badawczej.

Prasa towarzystw gospodarczych w Galicji Wschodniej 1918–1939

Tematyka prasoznawcza zyskuje w ostatnim czasie coraz większe uznanie wśród historyków. Dzięki temu, historiografia wzbogaca się o kolejne artykuły oraz monografie, poświęcone najczęściej wybranemu zagadnieniu badawczemu, opracowanemu w oparciu o konkretny tytuł prasowy. Znacznie rzadziej jednak historycy podejmują próbę charakterystyki samych gazet, magazynów i periodyków, prezentujących na swoich łamach dany obszar zainteresowań czytelników.

Jedną z prób takiego właśnie opracowania jest dysertacja autorstwa Bożeny Iwanickiej *Prasa towarzystw gospodarczych Galicji Wschodniej: aspekty tematyczne i rola społeczno-polityczna (1918–1939)*⁹. Praca powstała w 2015 roku na Lwowskim Uniwersytecie Prawa i Biznesu, pod kierunkiem Jurija Romanyszyna – kierownika Wydziału Periodyków Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. Wasyla Stefanyka.

Licząca nieco ponad 200 stron rozprawa składa się z czterech rozdziałów, wstępu, wykazu skrótów, wniosków końcowych oraz wykazu wykorzystanych źródeł i opracowań.

Pierwsza część dysertacji poświęcona została zagadnieniom metodologicznym oraz omówieniu dotychczasowej historiografii i bazy źródłowej. Autorka zauważa w tym miejscu, że podjęty przez nią temat nie doczekał się wcześniej kompleksowego opracowania, w przeciwieństwie do prasy o tematyce sportowej, politycznej czy satyrycznej¹⁰. Pewne zastrzeżenia może jednak budzić dość ograniczona baza źródłowa – B. Iwanicka skorzystała bowiem z zasobów

⁹ Б. Іваницька, *Преса господарських товариств Східної Галичини: тематичні аспекти, суспільно – політична роль (1918–1939 рр.)*, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій, Львів 2015, сс. 207, https://chtyvo.org.ua/authors/Ivanytska_Bozhena/ [dostęp: 14.10.2022].

¹⁰ Ibidem, s. 29–30.

zaledwie dwóch instytucji (Centralnego Historycznego Archiwum Ukrainy we Lwowie oraz Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. Wasyla Stefanyka), pomijając zupełnie archiwa obwodowe (we Lwowie, Tarnopolu oraz Iwano-Frankiwsku), w których z pewnością zgromadzono wiele interesujących materiałów na temat przedmiotowego zagadnienia. Niedosyt (oraz duże zdziwienie) budzi również zupełnie pominięcie (sic!) prasy i opracowań opublikowanych w języku polskim. Takie podejście rzutuje niestety na daleko niepełny obraz sytuacji, a co za tym idzie, również wnioski końcowe zawarte w poszczególnych częściach pracy.

Drugi rozdział dysertacji dotyczy funkcjonowania poszczególnych towarzystw gospodarczych oraz ukazania ich roli na łamach ówczesnej prasy. Treść rozdziału potwierdza niestety zawartą wyżej konstatację, z której wynika, że Autorka zdecydowała się na dokonanie charakterystyki wyłącznie ukraińskich towarzystw gospodarczych i wydawanych przez nie tytułów prasowych (czemu jednak przeczy sam tytuł rozprawy). Oprócz ogólnych informacji na temat okoliczności powstawania i późniejszego funkcjonowania redakcji poszczególnych czasopism, w tej części dysertacji wielokrotnie daje się zauważyć wyraźną niechęć do polskiej administracji na terenie całej Galicji Wschodniej. Zdaniem B. Iwanickiej, już od połowy XIX stulecia, naród ukraiński nie miał swobodnej możliwości wydawania własnej prasy w takim zakresie, na jaki istniało (według Autorki) społeczne zapotrzebowanie¹¹. Takie podejście można jedynie pozostawić bez komentarza.

W rozdziale trzecim, B. Iwanicka skupiła się na ukazaniu tematyki podejmowanej na łamach prasy, będącej wynikiem ówczesnych problemów gospodarczych na terenie Galicji. Jej zdaniem, ukazające się na tym obszarze gazety koncentrowały się przede wszystkim na zagadnieniach produkcji, wytwarzanej w gospodarstwach wiejskich. Jednocześnie, w okresie międzywojennym na łamach prasy zaczęto również drukować listy nadchodzące od czytelników. Miało to na celu ukazanie roli gospodarzy wiejskich w procesie produkcyjnym, przy jednoczesnym wykorzystaniu informacji pozyskanych „z pierwszej ręki”. Ponadto, oprócz tradycyjnych gazet codziennych, zaczęto wydawać tematyczne broszury, poświęcone konkretnym przykładom sukcesów produkcyjnych¹². Podczas lektury tej części

¹¹ Ibidem, s. 68–70.

¹² Ibidem, s. 131–133.

pracy, kolejny już raz czuć wyraźny niedosyt z powodu całkowitego pominięcia prasy gospodarczej ukazującej się w języku polskim.

W rozdziale czwartym Autorka analizuje rolę gazet w zakresie wychowawczym i oświatowym. Podkreśla przy tym ich znaczenie w kontekście likwidacji analfabetyzmu na prowincji galicyjskiej, jak również wpływ prasy na stworzenie nowego człowieka, o pełnej świadomości narodowej (dość niefortunnie określonego przez B. Iwanicką „Europejczykiem”). Omówione zostały liczne inicjatywy podejmowane przez poszczególne tytuły, w ścisłej współpracy z towarzystwami kulturalnymi. Autorka wskazała także na publikowane na łamach prasy informacje „zza Zbrucza”, a więc dotyczące tragicznej doli wielu mieszkańców Ukraińskiej SRR, na skutek sztucznie wywołanego przez władzę radziecką Wielkiego Głodu. Nie dodała jednak w tym kontekście, że ludność ukraińska zamieszkała na terenie II Rzeczypospolitej nigdy nie doświadczyła tego rodzaju zjawisk, zakrojonych na tak szeroką skalę. Przeczyłoby to bowiem odgórnie postawionej tezie o „ciągłym uciskaniu Ukraińców przez polskie władze”, tymczasem Polska międzywojenna była dla ludności ukraińskiej o wiele lepszym miejscem do życia, niż sąsiedni Związek Radziecki.

Autorka podjęła również analizę realizacji słynnego w okresie międzywojennym hasła „swój do swojego po swoje”, jakże trafnie oddającego ówczesne realia, przede wszystkim w handlu. Kolejny raz, aż prosi się, aby porównać to zjawisko z opisami na łamach polskojęzycznych gazet, ukazujących się choćby we Lwowie¹³.

Próbując podsumować omówioną wyżej pracę doktorską Bożeny Iwanickiej, trzeba niestety skonstatować, że Autorka nie wykorzystała w pełni potencjału źródłowego ani też nie zrealizowała założeń, do których predysponował wybrany tytuł rozprawy (dotyczący prasy wszystkich galicyjskich towarzystw gospodarczych). Czytając analizowaną pracę, czytelnik odnosi bowiem wrażenia, że na terenie Galicji Wschodniej w ogóle nie funkcjonowały jakiegokolwiek polskie towarzystwa gospodarcze, a co za tym idzie, również organy prasowe, podejmujące tę tematykę na swoich łamach. Mimo to, warto odnotować powstanie powyższej rozprawy, która może być pomocna dla polskich badaczy, zajmujących się kwestiami gospodarczymi w okresie międzywojennym.

¹³ Ibidem, s. 173–176.

Polskie periodyki historyczne w Galicji Wschodniej na przełomie XIX i XX stulecia

Pozostając na obszarze Galicji Wschodniej oraz w kręgu tematyki wydawniczej, trzeba niewątpliwie odnotować powstanie rozprawy doktorskiej (odpowiednik polskiej habilitacji), autorstwa Lidii Lazurko *Polskie periodyki historyczne w Galicji Wschodniej w XIX – na początku XX stulecia: typologia, ideologia, problematyka*¹⁴. Licząca niemal 450 stron dysertacja, została obroniona w 2020 roku na Czerkaskim Narodowym Uniwersytecie im. Bohdana Chmielnickiego. Potwierdza to zatem zainteresowanie historią Polski wśród badaczy pracujących nie tylko na obszarze zachodnich obwodów współczesnej Ukrainy, dawniej wchodzących w skład państwa polskiego.

Analizowana praca składa się z sześciu rozdziałów tematycznych, uzupełnionych wstępem, wykazem skrótów, wnioskami końcowymi oraz wykazem wykorzystanych źródeł.

W pierwszym rozdziale o charakterze metodologicznym i historiograficznym, Autorka stwierdziła, że podejmowany przez nią temat badawczy był już obiektem zainteresowania wielu historyków. Nigdy dotąd nie ukazało się jednak dzieło, ujmujące to zagadnienie w sposób całościowy. Powyższa teza została oparta na dogłębnej analizie literatury przedmiotu (ponad 600 opracowań, w zdecydowanej większości w języku polskim), a także wykorzystanej bazie źródłowej: Dział Rękopisów Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. Wasyla Stefanyka, Dział Rękopisów Biblioteki Naukowej Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki, Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Polskiej Akademii Nauk – Oddziały w Warszawie i Krakowie, zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie, Dział Rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz zbiory specjalne Biblioteki Polskiej w Paryżu¹⁵. Tak

¹⁴ Л. Лазурко, *Польська історична періодика у Східній Галичині XIX – початку XX ст.: типологія, ідеологія, проблематика*, Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Черкаси 2020, сс.466, https://chtyvo.org.ua/authors/Lazurko_Lidiiia/Polska_istorychna_periodyka_u_Skhidnii_Halychyni_XIX__poch_XX_st_typolohiia_ideolohiia_problematyka/ [dostęp: 14.10.2022].

¹⁵ Ibidem, s. 44–53.

imponująca baza źródłowa jest niezwykle rzadko spotykana wśród polskich badaczy, nie mówiąc już o naukowcach zagranicznych.

Rozdział drugi Autorka poświęciła analizie działalności poszczególnych periodyków, ukazujących się na terenie Galicji Wschodniej w przyjętych ramach chronologicznych. Czytelnik może więc zapoznać się z najważniejszymi kierunkami badań, podejmowanych na łamach następujących wydawnictw naukowych: czasopisma naukowe ZNiO we Lwowie (pod różnymi tytułami): „Przegląd Naukowy i Literacki”, „Przegląd Poświęcony Etnografii, Historji i Literaturze Polski i Krajów Ościennych”, „Ruś”, „Rocznik Kółka Naukowego Tarnopolskiego”, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu”. Zawarte w tym rozdziale informacje mogą niewątpliwie pomóc również polskim badaczom w kontekście poszukiwań konkretnych ustaleń. Ma to szczególne znaczenie, zwłaszcza że analizą objęto nie tylko periodyki ukazujące się w największym ośrodku naukowym Galicji Wschodniej (Lwowie), ale także wydawnictwa wywodzące się z mniejszych miejscowości¹⁶.

W trzeciej części pracy Autorka skupiła się na analizie treści naukowych z zakresu historii, publikowanych na łamach „Przeglądu Archeologicznego” oraz „Miesięcznika Heraldycznego”, a więc wydawnictw o charakterze nie *stricte* historycznym¹⁷.

Z kolei rozdział czwarty dotyczy prezentacji ustaleń ówczesnej nauki historycznej, ogłaszanych na łamach „Kwartalnika Historycznego” – jednego z najważniejszych polskich periodyków naukowych¹⁸.

Piąta część dysertacji poświęcona została prowadzonym wówczas (w XIX – na początku XX wieku) dyskusjom z zakresu metodologii, historiografii oraz zadań historii w aspekcie społecznym¹⁹.

Ostatni rozdział (niezwykle interesujący), prezentuje wyobrażenie Ukrainy i Ukraińców na łamach polskich periodyków historycznych, ukazujących się w Galicji Wschodniej. Ta część dysertacji jest zatem ukazaniem obrazu dziejów narodu ukraińskiego i zamieszkałych przez niego ziem, w kilku cezurach chronologicznych (od czasów najdawniejszych do pierwszej połowy XIV w., okres I Rzeczypospolitej, doba kozacka, przełom XVIII i XIX stulecia, a także

¹⁶ Ibidem, s. 65–156.

¹⁷ Ibidem, s. 157–201.

¹⁸ Ibidem, s. 202–233.

¹⁹ Ibidem, s. 234–280.

problematyka ukraińska w ujęciu krajoznawczym, etnograficznym, religijnym i kulturalno-oświatowym).

We wnioskach końcowych L. Lazurko konstatuje, że polska historiografia w Galicji Wschodniej w przyjętych ramach chronologicznych, odegrała istotną rolę w edukacji całego społeczeństwa regionu. Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia i systematycznym zwiększeniem stanu inteligencji galicyjskiej, zaistniała również potrzeba uruchamiania kolejnych gazet, dodatków prasowych oraz specjalistycznych wydań periodycznych o charakterze *stricte* naukowym. Poszczególne tytuły przez dziesiątki lat spełniały swą rolę, co dobrze podkreśla również fakt, że były one czytane nie tylko przez ludność polską, ale także przez Ukraińców (którzy *notabene* często publikowali na ich łamach własne teksty). Autorka postawiła nawet tezę, że aż do momentu przyjazdu do Lwowa historyka Mychajły Hruszewskiego, to właśnie polskie wydania były jedyną „trybuną” dla przedstawicieli ukraińskiej inteligencji na analizowanym obszarze²⁰.

Mimo przygotowania niezwykle obszernej dysertacji, Autorka stwierdza w ostatnim zdaniu, że podjęta tematyka badawcza nie może zostać uznana za w pełni wyczerpaną. Postuluje zatem konieczność podjęcia badań nad kolejnymi aspektami: choćby w zakresie komparatystycznym, poprzez zestawienie osiągnięć polskiej i ukraińskiej prasy historycznej w Galicji Wschodniej bądź porównania osiągnięć tego typu projektów wydawniczych we Lwowie i Krakowie²¹.

Takie podejście świadczy niewątpliwie o dojrzałości badawczej Lidii Lazurko, której w dużej mierze zabrakło Autorkom dwóch rozpraw kandydackich, omówionych na początku niniejszego tekstu.

Piotr Olechowski

²⁰ Ibidem, s. 386.

²¹ Ibidem.

Bibliografia

Niepublikowane maszynopisy rozpraw naukowych

Іваницька Божена, *Преса господарських товариств Східної Галичини: тематичні аспекти, суспільно – політична роль (1918–1939 рр.)*, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій, Львів 2015, сс. 207, https://chtyvo.org.ua/authors/Ivanytska_Bozhena/ [dostęp: 14.10.2022].

Лазурко Лідія, *Польська історична періодика у Східній Галичині XIX – початку XX ст.: типологія, ідеологія, проблематика*, Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Черкаси 2020, сс. 466, https://chtyvo.org.ua/authors/Lazurko_Lidiia/Polska_istorychna_periodyka_u_Skhidnii_Halychyni_XIX_poch_XX_st_typolohiia_ideolohiia_problematyka/ [dostęp: 14.10.2022].

Надрага Марта, *Бібліотеки педагогічних установ і товариств м. Львова 1918–1939 рр.: організація, структура, діяльність*, дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, Львів 2016, сс. 274, <https://lnu.edu.ua/thesis/nadraga-marta-stepanivna/> [dostęp: 14.10.2022].

Review of contemporary Ukrainian academic dissertations on the press, publishers and libraries of Eastern Galicia

Keywords

Ukraine, doctoral theses, history of Poland, libraries, publishers, press

Abstract

This piece focuses on an analysis of three academic dissertations addressing the history of Poland which have been defended at Ukrainian universities in recent years. Those papers concern publishing activities (press and specialist periodical series) as well as the operation of library institutions that maintained collections of printed works. The trouble-free access to the full typescripts of all dissertations in online resources offers an opportunity for a Polish historian to both read them and learn about the reference source base, which may be of high relevance for own research.

Ein Überblick über die zeitgenössischen ukrainischen Dissertationen, die sich mit der Presse, dem Verlagswesen und den Bibliotheken in Ostgaliziens befasst

Schlüsselwörter

Ukraine, Dissertationen, polnische Geschichte, Bibliotheken, Veröffentlichung, Presse

Zusammenfassung

Der Text ist einer inhaltlichen Analyse von drei Dissertationen zur polnischen Geschichte gewidmet, die in den letzten Jahren an ukrainischen Universitäten verteidigt wurden. Diese Arbeit bezieht sich auf die Verlagstätigkeit (Presse und Fachzeitschriften) sowie auf den Betrieb von Bibliothekseinrichtungen, die die daraus resultierenden Druckwerke in ihrem Bestand haben. Dank der problemlosen Verfügbarkeit der vollständigen Typoskripte aller Dissertationen in den Online-Ressourcen hat der polnische Historiker die Möglichkeit, sich nicht nur mit ihrem Inhalt vertraut zu machen, sondern auch etwas über die verwendete Quellenbasis zu erfahren, was im Rahmen seiner eigenen Forschung von großer Bedeutung sein kann.

Обзор современных украинских научных трудов по теме газетных изданий, издательского дела и библиотек в Восточной Галичине

Ключевые слова

Украина, кандидатские диссертации, история Польши, библиотеки, издательства, пресса

Резюме

Настоящая статья содержит анализ трех диссертаций по истории Польши, защищенных в украинских высших учебных заведениях в течение последних лет. Данные труды посвящены издательской деятельности (в частности – пресса и специальные периодические издания), а также работе библиотечных учреждений, хранящих в своих фондах поступившие туда печатные издания. Поскольку тексты диссертаций выложены в онлайн-ресурсах, польский историк без труда может не только ознакомиться с их содержанием, но и получить информацию об источниках, которые использовались при написании данных диссертаций, что немаловажно в контексте его собственных научных изысканий.